

**2022–2030 METŲ PLĖTROS PROGRAMOS VALDYTOJOS LIETUVOS RESPUBLIKOS
APLINKOS MINISTERIJOS APLINKOS APSAUGOS IR KLIMATO KAITOS
VALDYMO PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS NR. 02-001-06-10-03
„SKATINTI ATLIEKŲ PREVENCIJĄ“ APRAŠE NURODYTOS INFORMACIJOS
PAGRINDIMO APRAŠAS¹**

**I SKYRIUS
BENDROSIO NUOSTATOS**

Plėtos programos pažangos priemonės kodas ir pavadinimas	02-001-06-10-03 „Skatinti atliekų prevenciją“
Nacionalinio pažangos plano uždavinys	6.10. Mažinti susidarančių atliekų kiekį ir efektyviai jas tvarkyti
Plėtos programa	2022–2030 metų plėtos programos valdytojos Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtos programa (toliau – PP) ²
Atsakinga institucija (koordinuojančioji institucija)	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (toliau – Aplinkos ministerija)

**II SKYRIUS
SIEKIAMAS POKYTIS**

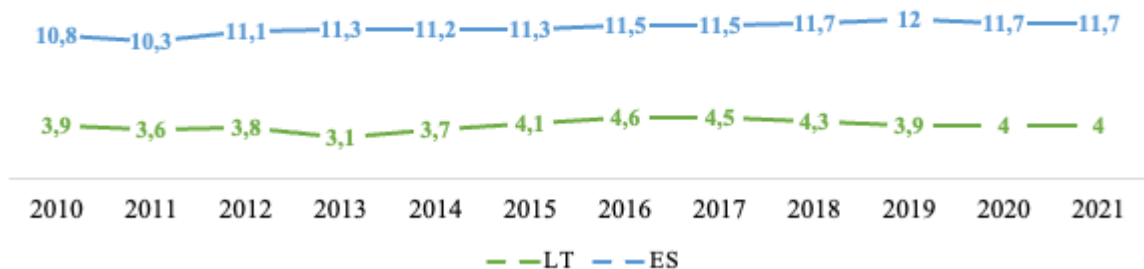
PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS LAUKIAMAS POKYTIS
I. PRIEMONĖS POREIKIS PP nurodoma, kad pažangos priemone 02-001-06-10-03 „Skatinti atliekų prevenciją“ (toliau – pažangos priemonė Nr. 02-001-06-10-03) sprendžiamos 9 problemos „Didėjantis susidarančių atliekų kiekis ir nepakankamai efektyvus atliekų tvarkymas“ 9.3 ir 9.4 priežastis: ○ 9.3 priežastis. Vartotojams ir verslui trūksta sąmoningumo, žinių ir paskatų atliekų prevencijai gaminių ir paslaugų projektavimo, gamybos ir vartojimo etapuose. ○ 9.4 priežastis. Nepakankamas sąmoningumas ir dėmesys statybos atliekų prevencijai, ypač statinių projektavimo, statybos ir jos planavimo metu“. Lietuva siekia iki 2030 m. padidinti Lietuvos antrinių žaliavų panaudojimo (žiediško) indeksą (procentais) iki ne mažiau ES vidurkio, bendrą atliekų kiekį bendrojo vidaus produkto realiam vienetui sumažinti iki 90 t/mln. Eur, tačiau <i>Eurostatas</i> duomenimis iki 2021 m. Lietuvos žiediško indeksas tesiekė 4 proc., kai ES vidurkis 2021 m. buvo 11,7 proc. (žr. paveikslą), o bendras atliekų kiekis realiam BVP vienetui 2020 m. - 105 t/mln. Eur. Atsižvelgiant į siekiamus Nacionalinio pažangos plano (toliau – NPP) 1.4.1 ir 6.10 uždavinių poveikio rodiklius prioritetą taikomas Lietuvoje susidarančių atliekų prevencijai, skatinant pakartotinį daiktų naudojimą, maisto švaistymo prevenciją ir daiktų ilgaamžiškumo užtikrinimą per gyvavimo ciklo modeliavimą. Priemonės tikslinei grupei priklauso šios fizinių ir juridinių asmenų grupės: a) labai mažos ir mažos verslo įmonės (išskyrus pramonės įmones) tvarkančios ir prekiaujančios pakartotinai naudojamais daiktais;

¹ Kartu su plėtos programos pažangos priemonės apraše nurodytos informacijos pagrindimo aprašu pateikiama stebėsenos rodiklio aprašymo kortelė, kurios forma pateikta Strateginio valdymo metodikos 2 priede.

² PP patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. kovo 30 d. nutarimu Nr. 318 „Dėl 2022–2030 metų plėtos programos valdytojos Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtos programos patvirtinimo“.

- b) labai mažos įmonės (išskyrus pramonės įmonę) gaminančios tvarius produktus;
- c) gyventojai;
- d) maisto gamybos įmonės;
- e) statytojai, statinių projektuotojai;
- f) valstybės institucijos.

**Antrinių žaliavų panaudojimo (žiediško) indeksas 2010–2021 metais
(Eurostat, 2021)**

Paveikslas. Antrinių žaliavų panaudojimo (žiediško) indeksas (proc.) 2010–2021 m. (Eurostatas, 2021)

9.3 priežastis. Vartotojams ir verslui trūksta ekologinio sąmoningumo, žinių ir paskatų vykdant atliekų prevenciją gaminių ir paslaugų projektavimo, gamybos ir vartojimo etapuose.

2014–2018 m. atliekų susidarymas pirminiame šaltinyje Lietuvoje vidutiniškai augo 2,7 proc., iš jų komunalinių atliekų – 4,6 proc. Šie atliekų susidarymo statistiniai duomenys rodo, kad taikomos atliekų prevenciją skatinančios priemonės (pvz., valstybės parama verslui, visuomenės švietimas, verslo ir bendruomenių iniciatyvos, skatinančios pakartotinį daiktų naudojimą) nėra pakankamos, kad Lietuvoje susidarantys atliekų kiekiai mažėtų. *Nepakankamas sąmoningumas* sąlygoja, kad vis dar labiau vyrauja linijinės ekonomikos modelis, kai skatinamas gausus vartojimas, o vartojimo prekės trumpai jas panaudojus išmetamos (greitai tampa atlieka), taip prarandant antrines žaliavas, kurios galėtų virsti vertingais ištekliais. Trūkstant žinių ir siekiant trumpalaikės naudos, projektavimo metu pagrindinis dėmesys dažniausiai kreipiamas į kainą, neskiriant pakankamai dėmesio pasirenkamų medžiagų tvarumo savybėms, produkto ilgaamžiškumui, remonto, medžiagų perdirbimo galimybėms. Dalis atliekomis tapusių gaminių būna netinkamos perdirbti dėl juose esančių pavojingųjų medžiagų ir (ar) dėl nepakankamos informacijos atliekų tvarkytojams. Pakartotinis naudojimas nėra efektyvus, trūksta atsarginių detalių, įrangos (įskaitant programinę) ir kitų išteklių, padedančių pakartotinai naudoti produktus. Nors atliekų kiekio augimą sąlygoja nepakankamos atliekų prevencijos priemonės apdirbamojoje pramonėje, tačiau per mažai dėmesio skiriama ir atliekų susidarymui namų ūkiuose, prekybos ir paslaugų sektoriuje, pvz., maisto švaistymo mažinimui mažmeninės prekybos ir jų vartojimo lygmenyse, ieškant maisto dovanojimo ar kitokio maisto atidavimo žmonėms sprendimų, per mažai dėmesio ir produktų, kurie yra pagrindiniai šiukšlinimo gamtoje ir jūros aplinkoje šaltiniai, susidarymo prevencijai ir šiukšlinimo mažinimui, remonto paslaugų skatinimui.

Einant žiedinės ekonomikos keliu pagrindinis dėmesys turi būti skirtas atliekų vengimui ir jų susidarymo mažėjimui. Pagrindinis uždavinys – skatinti vartotojus rinktis ilgalaikius, taip pat daugkartinius daiktus, gaminius, pakuotes ir juos naudoti pakartotinai. Viešinimo kampanijos ir parama prekybai pakartotinai naudojamais daiktais, užtikrinant paramą jų remontui yra itin svarbios priemonės užtikrinant naudotų daiktų pasirinkimą, nes pagrindine dėvėtų ir naudotų daiktų nepatrauklumo visuomenei priežastimi yra jų remonto/taisymo paslaugos, išbranginančios daiktą ir darančios nekonkurencingą vienkartinį ar trumpalaikį pigios mados analogų atžvilgiu. Vartotojų

požiūrio keitimas renkantis tvarų vartojimą reikalauja investicijų į jų edukaciją, skatinant ekologinį sąmoningumą ir populiarinant dėvėtų daiktų ir jų remontavimo pasirinkimus.

Tvaraus išteklių naudojimo ir atliekų prevencijos pagrindai patvirtinti Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plane³ (toliau – VAPTP) atliekų prevencijos priemonės priskiriamos aukščiausiems siekiams, atsižvelgus į ES Naujame žiedinės ekonomikos veiksmų plane⁴ (toliau – ŽEVP) įvardytus prioritetus ir žiedinės ekonomikos hierarchijos principus ir įgyvendinant 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos [2008/98/EB](#) dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851⁵ nustatytas atliekų prevencijos užduotis. VAPTP didžiausias dėmesys skiriamas priemonėms, kurias įgyvendinus būtų sumažintas atliekų susidarymas, užtikrintas produktų ilgaamžiškumas, pakartotinis naudojimas.

Minėtos atliekų prevencijos priemonės apima žaliuosius pirkimus, žaliasias inovacijas, skaitmeninimą, mažatliekes ir beatliekes technologijas, ekologinį projektavimą, ilgai naudojamų gaminių kūrimą, užtikrinant jų remonto, atnaujinimo, pakartotinio panaudojimo galimybes, įgyvendinti šiukšlinimo ir maisto švaistymo prevencijos priemonės. Įgyvendinant atliekų prevenciją, numatyta įtraukti visuomenę, verslo, mokslo ir viešojo sektoriaus bendruomenes į tvarų produktų kūrimą, vartojimą, tausų išteklių naudojimą. Todėl būtina skatinti projektus, investuojančius į tvarius sprendimus ieškant aplinkai draugiškų alternatyvų, tausiai naudojant išteklius užtikrinant daiktų ilgą naudojimą, jų remonto, pakartotinio naudojimo bei perdirbimo į antrines žaliavas galimybes, perėjimą nuo prekybos produktais prie prekybos paslauga (nuoma).

Ilgam daiktų tarnavimo ir naudojimo užtikrinimui numatoma ieškoti racionalių sprendimų ir per teisinio reglamentavimo priemones – skatinti pakartotinį daiktų, ilgai tarnaujančių pakuočių pvz. stiklainių, pakartotinį naudojimą. Numatoma vykdyti ne tik viešinimo kampanijas, skatinančias gyventojus rinktis šiuos tvarius sprendimus, bet labai svarbu užtikrinti paskatas dėvėtais daiktais prekiaujančioms dėvėtais/naudotais daiktais apsirūpinant paruošimo, plovimo, taisymo, transportavimo įranga, įrenginiais užtikrinančiais didesnę patalpos išnaudojimą eksponuojant dėvėtus/naudotus gaminius.

Sprendimai, projektuojant, kuriant ir tiekiant aplinkai draugiškus tvarius produktus, užtikrinant tausų išteklių, antrinių žaliavų naudojimą, užtikrinant produktų ilgaamžiškumą ir remontą, renkantis parduoti paslaugą (pvz. nuomą) vietoje produkto formuoja atliekų prevencijos ir žiedinės ekonomikos įgyvendinimo pragardą. Labai svarbu pažymėti, kad tiek pakartotinio daiktų naudojimo, remonto paslaugų, tiek tvarių gamybos sprendimų veiklose itin svarbu skatinti mažas ir labai mažas įmones, kurios tampa užtikrinamais tvarumo, naujo požiūrio proveržio, žiedinės ekonomikos tikslų įgyvendinimo sėkmės pavyzdžiais, užtikrinančiais ir naujo pobūdžio verslų, naujų darbo vietų, užimtumo susikūrimą, kas taip pat yra vienas esminių žiedinės ekonomikos siekių. Tokių entuziastingų pirmųjų sėkmės pavyzdžių jau turime ir jie rodo perspektyvos įgyvendinimo realų pavyzdį ir pradeda praskinti kelius žiedinės ekonomikos progresui.

³ Valstybinis atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 519 „Dėl valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. birželio 1 d. nutarimo Nr. 573 redakcija) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/caef2783e1af11ecb1b39d276e924a5d?jfwid=ekdgrkqmc>

⁴ 2020 m. kovo 11 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Naujas žiedinės ekonomikos veiksmų planas, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos, COM(2020) 98 galutinis, p. 15.

⁵ 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02008L0098-20180705>

Vienas esminių atliekų prevencijos uždavinių, numatytų VAPTP yra **maisto atliekų susidarymo, maisto švaistymo prevencija**.

Aplinkos apsaugos agentūros ir Regioninių atliekų tvarkymo centrų atliekų mišrių komunalinių atliekų sudėties tyrimų duomenimis, šalyje susidarančių maisto atliekų kiekis kasmet auga. Jei 2016 m. 1 gyventojui teko beveik 35 kg maisto atliekų, 2017 m. – 36 kg, 2018 m. – 37 kg, tai 2019 m. jau 41 kg, 2020 m. – 42,1 kg, 2021 m. – 40,1 kg (2 lentelė).

Metai	Maisto atliekų kiekis MKA sraute, proc.	Maisto atliekų kiekis (atskirai surinktas ir MKA sraute), t (procentas nuo komunalinių atliekų)	Maisto atliekų kiekis vienam gyventojui, kg
2021	15,51	125 559 (8,84)	44,7
2020	15,40	122 000 (6,09)	42,1
2019	14,77	114 539 (8,7)	41,0
2018	12,78	103 744 (7,89)	37,0
2017	13,31	101 591 (7,89)	35,9
2016	13,85	100 572 (7,9)	34,8

Lentelė. Maisto atliekų susidarymas (RATC, AATC, MKA tyrimų duomenys, 2022)

Pagrindinės maisto švaistymo priežastys:

1. nepakankamas apsipirkimo ir patiekalų planavimas;
2. apsipirkimo aplinka (pvz., tokie reklaminiai šūkiai kaip: „Pirk vieną ir gaus antrą nemokamai!“ skatina impulsyviai pirkti per daug);
3. neteisingai suprantamas maisto produktų žymėjimas „geriausia iki“ ir „tinka vartoti iki“, todėl tinkami vartoti produktai išmetami;
4. nepakankami maisto produktų naudojimo ir patiekalų gamybos įgūdžiai (pvz. valgio gaminimas iš turimų maisto produktų, likučių panaudojimas);
5. sunkiai ištuštinamos arba per didelės pakuotės;
6. dėmesys estetikai (pažeisti, kreivi vaisiai ar daržovės laikomi nepatraukliais);
7. standartizuotas porcijų dydis restoranuose, kavinėse ir valgyklose;
8. sunku prognozuoti klientų kiekį (maitinimo sektoriaus problema);
9. atsargų valdymo iššūkiai gamintojams ir pardavėjams;
10. aukšti produktų kokybės standartai (pvz., mažmeninėje prekyboje);
11. perteklinė kai kurių produktų gamyba arba paklausos nebuvimas tam tikru metų laiku;
12. gamybos klaidos, produktai ir (ar) žymėjimas neatitinka specifikacijų;
13. produktų ir pakuočių pažeidimai (žemės ūkyje ir maisto gamybos srityje);
14. netinkamas laikymas ar transportavimas (pvz., šaldytuvų temperatūra);
15. žinių apie maisto švaistymo socialinį ir finansinį poveikį trūkumas, menkas maisto vertinimas.

Atsižvelgiant į tai, kad namų ūkiuose didelę išmetamo maisto dalį sudaro nesuvartotas maistas, kurio pagaminta per daug, taip pat dėl to, kad sugedo, galima daryti išvadas, kad vartotojams reikalingi patarimai ir žinios mokantis taupiai planuoti porcijas, kūrybiškai iš maisto likučių paruošti patiekalus, tinkamai saugoti paruoštą maistą.

Siekiant prisidėti prie Jungtinių Tautų darnaus vystymosi 12.3 tikslo, kuriuo siekiama iki 2030 m. 50 proc. sumažinti maisto atliekas vienam gyventojui mažmeninės prekybos ir vartotojų lygiu, mažinti maisto nuostolius visoje maisto gamybos ir tiekimo grandinėje, būtina imtis veiksmingų priemonių, skatinančių maisto švaistymo prevenciją. kiekviename maisto tiekimo grandinės etape (gamybos, perdirbimo, prekybos ir vartojimo), įtraukiant visų maisto tiekimo grandinės etapų dalyvius.

9.4 priežastis, Nepakankamas sąmoningumas ir dėmesys statybos atliekų prevencijai, ypač statinių projektavimo, statybos ir jos planavimo metu“.

Viena iš problemų yra ir didėjantis susidarančių atliekų kiekis ir nepakankamai efektyvus atliekų tvarkymas statybos sektoriuje. Šią problemą lemia nepakankamas sąmoningumas ir dėmesys statybos atliekų prevencijai, ypač statinių projektavimo, statybos ir jos planavimo metu.

Kaip nurodoma ŽEVP, užstatyta aplinka daro didelį poveikį daugeliui ekonomikos sektorių, darbo vietoms ir gyvenimo kokybei. Jai reikia didžiulių išteklių ir atitenka maždaug 50 proc. visų išgautų medžiagų. Statybų sektoriuje susidaro daugiau kaip 35 proc. visų ES atliekų⁶ Apskaičiuota, kad šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, išmetamas išgaunant medžiagas, gaminant statybos produktus, statant ir renovuojant pastatus, sudaro 5–12 proc. viso nacionalinio išmetamo ŠESD kiekio⁷. Efektyviau naudojant medžiagas būtų galima šių išmetamųjų teršalų kiekį sumažinti 80 proc⁸.

Nors atliekų susidarymo mažinimas yra aukščiausias prioritetas, tačiau Lietuvos valstybinės atliekų apskaitos duomenimis, 2014–2018 m. 17 kodu pažymėtų statybinių ir griovimo atliekų kiekis išaugo 60,2 proc. Remiantis AAA pateiktais duomenimis, surenkamų statybinių atliekų kiekis nemažėja: 2018 m. betono atliekų surinkta 219,375 tūkst. t, o 2019 m. – 225,064 tūkst. t, medžio atliekų 2018 m. surinkta 5,004 tūkst. t, o 2019 m. – 6,435 tūkst. t.

Lietuvoje vis dar labiau vyrauja linijinės ekonomikos modelis, kai skatinamas gausus vartojimas, o *gaminių, statybos produktų gamybai ir statiniams statyti naudojamoms pirminės žaliavos*.

Didelė dalis panaudotų statybos produktų tampa atliekomis, taip prarandamos antrinės žaliavos, kurios galėtų virsti vertingais ištekliais. Kaip nurodoma ŽEVP, kad perdirbtos žaliavos galėtų konkuruoti su pirminėmis, turi būti išspręsta nemažai klausimų, susijusių ne tik su sauga, bet ir su veiksmingumu, prieinamumu ir sąnaudomis.

Dalis atliekomis tapusių gaminių, statybos produktų tampa netinkami perdirbti dėl juose esančių pavojingų medžiagų ir (ar) dėl nepakankamos informacijos atliekų tvarkytojams.

Gaminių, statybos produktų ir statinių, jiems paskirtimi artimų kilnojamųjų daiktų (žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų, mažo ir vidutinio slėgio dujotiekių, ryšių linijų, ryšių kabelių, ryšių kabelių kanalų sistemų), kitų užstatytos aplinkos objektų statybos planavimo, projektavimo stadijoje nevertinamas jų poveikis aplinkai visą jų gyvavimo ciklą (planavimas, projektavimas, statyba, naudojimas, griovimas).

Siekiant trumpalaikės naudos, dažniausiai dėmesys kreipiamas tik į kainą, *neskiriant pakankamai dėmesio pasirenkamų projektinių sprendinių tinkamumui tvarumo aspektu, medžiagų tvarumo savybėms, statybos produktų ilgaamžiškumui, statinių rekonstravimo, remonto ar griovimo metu susidariusių atliekų perdirbimo galimybėms*.

Projektuojant statinius, jiems paskirtimi artimus užstatytos aplinkos objektus svarbu išspręsti visus projektinių sprendinių variantų analizės uždavinius. Norint gauti įvairius variantus ir atlikti visapusišką analizę, reikalinga sumodeliuoti visą statinio gyvavimo ciklą (toliau – SGC) įvertinant statinių, statybos produktų poveikį aplinkai, klimato kaitai, žmonių sveikatai, atliekų perdirbimą, antrinio panaudojimo galimybes visuose SGC etapuose. *Trūksta sisteminio (kompleksinio) požiūrio į visas susijusias su atliekomis ir statyba sritis, nėra vertinamas visas ciklas, trūksta kompetentingų asmenų, metodikos, inovatyvių priemonių statybinių atliekų kiekiui įvertinti, nefragmentuotų, standartizuotų, atitinkamus duomenų struktūros reikalavimus atitinkančių duomenų, tinkamų SGC modeliavimui, pasitelkus reikiamą programinę įrangą*.

Svarbu akcentuoti SGC modeliavimo įtaką ir naudą statybinių atliekų susidarymui ir kiekio sumažinimui. Modeliuojant SGC ir taikant simuliacijas (energetikos, laikomosios galios ir t.t.), galima priimti racionalesnius projektinius sprendimus ir išanalizuoti galimas alternatyvas. Dažniausiai statinių projektuotojai pasirenka tokius koeficientus, atsargas, kad sukurtų perteklinius kiekius, medžiagas ir atliekas. Kiekiai, kurie projektavimo etape skaičiuojami itin abstrakčiai, vėliau įtakoja netikslius pasiūlymus, medžiagų pirkimus, tuo pačiu ir atliekų susidarymą. Netikslūs „Taip pastatyta“ duomenys, riboto informatyvumo ir netikslios toponuotaukos, kadastriniai matavimai ir pan. (ypač didelė problema yra požeminė dalis, inžinerinės komunikacijos), tikslios informacijos trūkumas lemia tai, kad nežinoma kur ir koks elektros kabelis ar vamzdis paklotas, reikia kasti

⁶ 2016 m. Eurostato duomenys

⁷ <https://www.boverket.se/sv/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/miljoindikatorer---aktuellt-status/vaxthusgaser/>.

⁸ Hertwich, E., Lifset, R., Pauliuk, S., Heeren, N., IRP, (2020), Resource Efficiency and Climate Change: Material Efficiency Strategies for a Low-Carbon Future

rankomis, o tai kainuoja papildomus resursus, CO₂ ir papildomų statybinių atliekų susidarymą. Netiksliai vertinant esamą situaciją, priimami netikslūs projektiniai sprendimai. Projekto valdymas, koordinavimas, sprendinių suderinamumas, projekto dalių integralumas yra milžiniška problema statybos projektuose. Kiekviena klaida statybos projektuose generuoja papildomą statybinių atliekų susidarymą. Netinkamo koordinavimo pasekmės yra itin daug statybos sektoriuje, kuomet statybos etape išryškėja nesuderinamumas taro skirtingų projekto dalių (pvz.: konstrukcijos ir inžinerinių sistemų dalys). Netikslūs ir nekokybiški projektai sukuria iššūkius suvaldyti visą projektą, užtikrinti savalaikę logistiką, darbų srautų perdavimus ir t.t. Dėl netikslumų ir nepakankamųjų dalis atsakomybės už projektinius sprendimus perkeliama ant statybos rangovo pečių.

Pažangos priemone Nr. 02-001-06-10-03 „Skatinti atliekų prevenciją“ bus sukurta SGC modeliavimo sistema (modelis). Norint sukurti šią sistemą (modelį), reikės parengti ir patvirtinti SGC modeliavimo metodiką, atlikti mokymus, sukurti inovatyvias priemones, sukurti duomenis, tinkamus SGC modeliavimui.

II. LAUKIAMO POKYČIO DETALIZAVIMAS

Igyvendinus šią priemonę, numatoma, kad:

- iki 2030 m. maisto atliekų kiekis vienam gyventojui sumažės iki 22.5 kg ;
- iki 2030 metų paramą gaus 80 labai mažų pakartotinių daiktų naudojimu užsiimančių ir tvarius produktus gaminančių bei paslaugas teikiančių įmonių;
- iki 2030 m. bus 10 paramą gavusių įmonių, prisidedančių prie žiedinės ekonomikos tikslų.

Šie rezultatai prisidės prie NPP 1.4.1 ir 6.10 uždavinių rodiklių:

- Lietuvos antrinių žaliavų panaudojimo (žiediškumo) indeksas (procentais) sieks ne mažiau ES vidurkio 2025 m.) (pradinė reikšmė - LT 2021 m. – 4 proc., ES vidurkis 2021 m. – 11,7 proc.);
 - bendras atliekų kiekis bendrojo vidaus produkto vienetai 2030 m. turi būti ne didesnis, kaip 90 tonų/mln. Eurų (pradinė reikšmė 2019 m. - 110,90 tonų/mln. Eurų)
 - komunalinių atliekų, tenkančių vienam gyventojui kiekis, palyginti su ES vidurkiu – turi būti <100 kg/m. (pradinė reikšmė 2019 m. - 94,02);

III SKYRIUS ALTERNATYVŲ ANALIZĖ

PIRMASIS SKIRSNIS PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS ALTERNATYVOS

Atliekų prevencijos reikalavimai apibrėžti Direktyvos [2008/98/EB](#) nuostatomis. Pažangos priemonės veiklos yra VAPTP patvirtintos priemonės (toliau - Priemonės), pasirinktos įgyvendinti strateginius NPP tikslus ir uždavinius, ne tik siekiančius sumažinti atliekų kiekį, tekančią vienam gyventojui ir BVP vienetai, bet ir 2025 m. pakelti Lietuvos antrinių žaliavų panaudojimo (žiediškumo) indeksą iki ES vidurkio. Pažymėtina, kad 2021 Lietuvos žiediškumo indeksas buvo 4 proc., kai tuo tarpu ES vidurkis – 11,7 proc. Šių tikslų įgyvendinimo priemonės, įtrauktos į VAPTP, atsižvelgus į 2021 m. atliktą „Esamos atliekų tvarkymo sistemos, siekiant parengti Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano projektą“ ekonominės analizės išvadas ir pateiktus pasiūlymus, taip pat vadovaujantis Kauno technologijos universiteto 2021 m. atliktų tyrimų „Žiedinės ekonomikos tikslų įgyvendinimas Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės“ išvadomis dėl atliekų prevencijos. Priemonės įgyvendina ir Atliekų tvarkymo įstatymo 26 straipsnio nuostatas⁹. Suderintos su susijusių sektorių bei mokslo institucijų atstovais Priemonės, atsižvelgus į jų pateiktas pastabas ir pasiūlymus, yra tinkamiausios įgyvendinant atliekų prevencijos strateginius tikslus ir uždavinius. Jos jau yra patvirtintos Lietuvos Respublikos

⁹ Lietuvos Respublikos Atliekų tvarkymo įstatymas <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>

Vyriausybės nutarimu, numčius finansines projekcijas, įgyvendinimo laiką ir atsakingus vykdytojus. Todėl renkamos vertinti vieną alternatyvą. Prioritetiniai kriterijai, kuriais vadovaujantis bus atrinkti projektai bus numatyti finansavimo sąlygų apraše.

Numatytos šios atliekų prevencijos veiklos:

1. Investicinė veikla. Skatinti ir finansuoti prekybos naudotais daiktais, jų taisymo paslaugas teikiančio smulkiojo verslo plėtojimą:

Alternatyvų analizė neatliekama pagal Strateginio valdymo metodikos 89.4.5 papunktį, kai sprendimai dėl konkrečių pažangos priemonės veiklų finansavimo jau priimti. Sprendimas dėl šios veiklos finansavimo priimtas patvirtinus VAPTP 2 priedo „Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano įgyvendinimo priemonių planas“ 1.1.1 priemonę „Skatinti ir finansuoti prekybos naudotais daiktais, jų taisymo paslaugas teikiančio smulkiojo verslo plėtojimą“.

Veikla prisidės prie NPP numatytų horizontaliųjų principų – darnaus vystymosi ir inovatyvumo (kūrybingumo) – įgyvendinimo. Veiklos įgyvendinimas prisidės prie skatinimo taikyti naujas technologijas, ieškoti kūrybiškų sprendimų atliekų prevencijos iššūkiams spręsti.

Veikla neigiamo poveikio lygių galimybių visiems principui nedaro (visiems asmenims, nesvarbu, kokia jų lytis, tautybė, rasė ar etninė kilmė, pilietybė, kalba, religija, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros, negalia, sveikatos būklė, socialinė padėtis, amžius, seksualinė orientacija ar kiti bruožai, bus užtikrintos vienodos teisės ir galimybės dalyvauti įgyvendinant veiklas).

Veikla įgyvendinama visoje Lietuvoje (Sostinės regione ir Vidurio ir vakarų regionuose).

- tikslinės grupės – labai mažos ir mažos įmonės (išskyrus pramonės įmones), vykdančios daiktų pakartotinio naudojimo prekybos ir taisymo veiklas, įskaitant naudotų daiktų surinkimo, paruošimo, prekybos, paskirstymo paramai, komiso, nuomos ir pan. paslaugų teikimą.

- projektų vykdytojai – labai mažos ir mažos įmonės (išskyrus pramonės įmones), vykdančios pakartotinio naudojimo prekybos ir taisymo veiklas, įskaitant naudotų daiktų surinkimo, paruošimo naudoti, prekybos, paskirstymo paramai, komiso, nuomos ir pan. paslaugų teikimą.

- siekiami rezultatai – dotacijas gaunančių įmonių skaičius, 60 vnt.

- finansavimo apimtis – 1 600 tūkst. Eur ;

- finansavimo forma- dotacija.

Finansavimo intensyvumas bus nustatytas vadovaujantis valstybės pagalbos taisyklėmis (2014 m. birželio 17 d. Komisijos reglamento [\(ES\) Nr. 651/2014](#), kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius, 47 straipsniu; 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentu [\(ES\) Nr. 1407/2013](#) dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo de minimis pagalbai su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2020 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentu [\(ES\) 2020/972](#), nuostatomis).

2. Investicinė veikla. Finansuoti įmonių technologinius sprendimus, užtikrinančius taupesnę išteklių naudojimą, produkto ar paslaugų teikimo metu naudoti mažiau pirminių, bet daugiau antrinių žaliavų

Alternatyvų analizė neatliekama pagal Strateginio valdymo metodikos 89.4.5. papunktį, kai sprendimai dėl konkrečių pažangos priemonės veiklų finansavimo jau priimti. Sprendimas šios veiklos dėl finansavimui priimtas patvirtinus VAPTP 2 priedo „Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano įgyvendinimo priemonių planas“ 1.4.3. priemonę „finansuoti įmonių technologinius sprendimus, užtikrinančius taupesnę išteklių naudojimą, produkto ar paslaugų teikimo metu naudoti mažiau pirminių, bet daugiau antrinių žaliavų“).

Veikla prisidės prie NPP numatytų horizontaliųjų principų – darnaus vystymosi ir inovatyvumo (kūrybingumo) – įgyvendinimo. Veiklos įgyvendinimas prisidės prie skatinimo taikyti naujas technologijas, ieškoti kūrybiškų sprendimų tvarių ilgalaikių beatliekių perdirbamų produktų gamybos ir atliekų mažinimo iššūkiams spręsti.

Veikla neigiamo poveikio lygių galimybių visiems principui nedaro (visiems asmenims, nesvarbu, kokia jų lytis, tautybė, rasė ar etninė kilmė, pilietybė, kalba, religija, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros, negalia, sveikatos būklė, socialinė padėtis, amžius, seksualinė orientacija ar kiti bruožai, bus užtikrintos vienodos teisės ir galimybės dalyvauti įgyvendinant veiklas).

Veikla įgyvendinama visoje Lietuvoje (Sostinės regione ir Vidurio ir vakarų regionuose)

- tikslinės grupės – labai mažos įmonės (išskyrus pramonės įmones), užsiimančios tvarių ilgaamžių produktų gamyba ir paslaugų teikimu..
- projektų vykdytojai – labai mažos įmonės (išskyrus pramonės įmones), užsiimančios tvarių ilgaamžių produktų gamyba ir paslaugų teikimu.
- siekiami rezultatai – dotacijas gaunančių įmonių skaičius, 20 vnt.;
- finansavimo apimtis – 500 tūkst. Eur ;
- finansavimo forma- dotacija.

Finansavimo intensyvumas bus nustatytas vadovaujantis valstybės pagalbos taisyklėmis (2014 m. birželio 17 d. Komisijos reglamento [\(ES\) Nr. 651/2014](#), kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius, 47 straipsniu; 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentu [\(ES\) Nr. 1407/2013](#) dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo de minimis pagalbai su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2020 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentu [\(ES\) 2020/972](#), nuostatomis).

3. Komunikacinė veikla. **Finansuoti viešinimo kampanijas siekiant skatinti namų ūkius, prekybos ir paslaugų sektorių, pakartotinai naudoti daiktus ir nešvaistyti maisto**

Alternatyvų analizė neatliekama pagal Strateginio valdymo metodikos 89.4.5. papunktį, kai sprendimai dėl konkrečių pažangos priemonės veiklų finansavimo jau priimti. Sprendimas šios veiklos dėl finansavimui priimtas patvirtinus VAPTP 2 priedo „Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano įgyvendinimo priemonių planas“ 1.3.4 priemonę „įgyvendinti viešinimo priemonės maisto švaistymo mažinimo ir maisto atliekų prevencijos, gyventojų maisto vartojimo įgūdžių ugdymo temomis“ ir 1.1.3 priemonę „organizuoti viešinimo kampanijas, skatinančias rinktis daugiartinius gaminius ir pakartotinai naudoti daiktus“).

Veikla prisidės prie NPP numatytų horizontaliųjų principų – darnaus vystymosi ir inovatyvumo (kūrybingumo) – įgyvendinimo. Veiklos įgyvendinimas prisidės prie:

- Jungtinių Tautų darnaus vystymosi 11 tikslo „Pasiiekti, kad miestai ir gyvenvietės taptų įtraukūs, saugūs, atsparūs ir darnūs“ 11.6 uždavinio „Iki 2030 metų sumažinti vienam gyventojui tenkantį neigiamą miestų poveikį aplinkai, ypatingą dėmesį skiriant oro kokybei bei komunalinių ir kitų atliekų tvarkymui“ ir 12 tikslo „Užtikrinti darnius vartojimo ir gamybos modelius“ įgyvendinimo ir 12.5 uždavinio „Iki 2030 metų labai sumažinti atliekų susidarymą, taikant prevenciją, mažinimą, perdirbimą ir pakartotinį panaudojimą“;
- skatinimo taikyti naujas technologijas, ieškoti kūrybiškų sprendimų atliekų prevencijos iššūkiams spręsti.

Veikla neigiamo poveikio lygių galimybių visiems principui nedaro (visiems asmenims, nesvarbu, kokia jų lytis, tautybė, rasė ar etninė kilmė, pilietybė, kalba, religija, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros, negalia, sveikatos būklė, socialinė padėtis, amžius, seksualinė orientacija ar kiti bruožai, bus užtikrintos vienodos teisės ir galimybės dalyvauti įgyvendinant veiklas).

- tikslinės grupės – gyventojai, maisto gamybos įmonės.
- projektų vykdytojai – APVA.
- siekiami rezultatai – sumažėjęs maisto atliekų kiekis vienam gyventojui iki 2030 m. 22,5 kg/gyventojui;
- finansavimo apimtis – 2000 tūkst. Eur ;
- finansavimo forma- dotacija.

4. Komunikacinė veikla. **Skatinti mokymų programas dirbtuves gyventojams, ugdat taupaus maisto gamybos įgūdžius**

Alternatyvų analizė neatliekama pagal Strateginio valdymo metodikos 89.4.5. papunktį, kai sprendimai dėl konkrečių pažangos priemonės veiklų finansavimo jau priimti. Sprendimas šios veiklos dėl finansavimui priimtas patvirtinus VAPTP 2 priedo „Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano įgyvendinimo priemonių planas“ 1.3.4 priemonę „įgyvendinti viešinimo priemonės maisto švaistymo mažinimo ir maisto atliekų prevencijos, gyventojų maisto vartojimo įgūdžių ugdymo temomis“).

Veikla prisidės prie NPP numatytų horizontaliųjų principų – darnaus vystymosi ir inovatyvumo (kūrybingumo) – įgyvendinimo. Veiklos įgyvendinimas prisidės prie:

- Jungtinių Tautų darnaus vystymosi 11 tikslo „Pasiekti, kad miestai ir gyvenvietės taptų įtraukūs, saugūs, atsparūs ir darnūs“ 11.6 uždavinio „Iki 2030 metų sumažinti vienam gyventojui tenkantį neigiamą miestų poveikį aplinkai, ypatingą dėmesį skiriant oro kokybei bei komunalinių ir kitų atliekų tvarkymui“ ir 12 tikslo „Užtikrinti darnius vartojimo ir gamybos modelius“ įgyvendinimo ir 12.5 uždavinio „Iki 2030 metų labai sumažinti atliekų susidarymą, taikant prevenciją, mažinimą, perdirbimą ir pakartotinį panaudojimą“;
- skatinimo taikyti naujas technologijas, ieškoti kūrybiškų sprendimų atliekų prevencijos iššūkiams spręsti.

Veikla neigiamo poveikio lygių galimybių visiems principui nedaro (visiems asmenims, nesvarbu, kokia jų lytis, tautybė, rasė ar etninė kilmė, pilietybė, kalba, religija, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros, negalia, sveikatos būklė, socialinė padėtis, amžius, seksualinė orientacija ar kiti bruožai, bus užtikrintos vienodos teisės ir galimybės dalyvauti įgyvendinant veiklas).

Veikla įgyvendinama visoje Lietuvoje (Sostinės regione ir Vidurio ir vakarų regionuose) tikslinės grupės – gyventojai.

- projektų vykdytojai – APVA.
- siekiami rezultatai – sumažėjęs maisto atliekų kiekis vienam gyventojui iki 2030 m. 22,5 kg/gyventojui, sumažėję susidarančių atliekų kiekis;
- finansavimo apimtis – 100 tūkst. Eur ;
- finansavimo forma- dotacija.

5. Investicinė veikla. **Sukurti statinių gyvavimo ciklo (SGC) modeliavimo sistemą**

Alternatyvų analizė neatliekama pagal Strateginio valdymo metodikos 89.4.5. papunktį, kai sprendimai dėl konkrečių pažangos priemonės veiklų finansavimo jau priimti. Sprendimas šios veiklos dėl finansavimui priimtas patvirtinus VAPTP 2 priedo „Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano įgyvendinimo priemonių planas“ 1.4.2. priemonę „parengti statinių gyvavimo ciklo modeliavimo metodiką ir ją patvirtinti aplinkos ministro įsakymu“).

Norint įgyvendinti veiklą, ši kuriama sistema (modelis) turės mažiausiai susidaryti iš parengtos ir patvirtintos SGC modeliavimo metodikos, atliktų mokymų, sukurtų inovatyvių priemonių, sukurtų duomenų, tinkamų SGC modeliavimui.

VAPTP, nurodoma, kad statybinių atliekų tvarkymas turėtų būti planuojamas jau projektuojant statinį, tačiau neįvertinamas gaminio gyvavimo ciklas ir poveikis aplinkai. Nėra suderintų organizacinių, administracinių, informacinių technologijų, finansinių ir teisinių priemonių, reikalingų siekiant sukurti vieningą modeliavimo sistemą, mažinančią atliekų kiekį ir užtikrinančią efektyvų jų tvarkymą (pvz., nėra informacijos ir duomenų apie statinių, statybos produktų poveikį, perdirbimo, antrinio panaudojimo galimybes statinio gyvavimo ciklo etapuose).

Veikla prisidės prie NPP numatytų horizontaliųjų principų – darnaus vystymosi ir inovatyvumo (kūrybingumo) – įgyvendinimo. Veiklos įgyvendinimas prisidės prie:

- skatinimo taikyti naujas technologijas, ieškoti kūrybiškų sprendimų atliekų perdirbimo iššūkiams spręsti.

Veikla neigiamo poveikio lygių galimybių visiems principui nedaro (visiems asmenims, nesvarbu, kokia jų lytis, tautybė, rasė ar etninė kilmė, pilietybė, kalba, religija, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros, negalia, sveikatos būklė, socialinė padėtis, amžius, seksualinė orientacija ar kiti bruožai, bus užtikrintos vienodos teisės ir galimybės dalyvauti įgyvendinant veiklas).

- tikslinės grupės (į kurias nukreipta veikla) - statytojai (užsakovai), statinių projektuotojai, statinių statybos rangovai, valstybės institucijos, savivaldybės, atliekų tvarkytojai;
- projektų vykdytojai - viešoji įstaiga Statybos sektoriaus vystymo agentūra, kuri veikia kaip statybos sektoriaus pažangą palaikančių iniciatyvų ir priemonių centras;
- veiklos tipas - investicinė;
- siekiamas rezultatas - Sukurta statinių gyvavimo ciklo (SGC) modeliavimo sistema;
- finansavimo apimtis - 2941 tūkst. Eur;
- finansavimo forma – dotacija.

ANTRASIS SKIRSNIS PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS GERIAUSIOS ALTERNATYVOS PASIRINKIMAS

Kaip minėta, investicinės priemonės numatytos VAPTP 2021–2027 m., todėl nagrinėta viena alternatyva. Atlikus sąnaudų ir naudos analizę, nustatyta, kad ekonominės naudos ir išlaidų santykis (toliau – ENIS) yra didesnis nei 1 (ENIS reikšmė lygi 2,33). Atsižvelgiant į tai, priemonėje numatytas investicines veiklas tikslinga įgyvendinti. Be to, investicinių projektų apimtis labai nedidelė, o reguliacinės ir komunikacinių priemonių sąnaudos nedaro žymaus poveikio sąnaudų naudos atžvilgiu. Atsižvelgiant į žiedinės ekonomikos aukščiausių tikslu laikomą atliekų susidarymo mažėjimą, aukščiausių prioritetų sąraše įvardijus daiktų ilgaamžiškumą, ir pakartotinių jų naudojimą ir išteklių tausoją, šioje priemonėje numatytas investicines veiklas tikslinga įgyvendinti, įvertinant tai, kad šiomis priemonėmis skatinama smulkaus verslo plėtra, tai yra ir vienas iš žiedinės ekonomikos tikslų.
--